

Savaşçı ve Şair
JOSÉ MARTÍ

Orhan Tüleyliođlu

telgrāfhane
yayınları

İçindekiler

ÖNSÖZ	7
JOSÉ MARTÍ <i>Fidel Castro</i>	17
JOSÉ MARTÍ <i>Che Guevara</i>	30
JOSÉ MARTÍ VE NUESTRA AMÉRICA	37
BÜYÜK BİR HAYAT, BÜYÜK BİR ŞAİR <i>Ataol Behramoğlu</i>	42
ASLA BECEREMEYECEKLER! <i>Ernesto Gómez Abascal</i>	49
JOSÉ MARTÍ: ULUSAL KAHRAMAN BİR DEVRİMCİ VE YURTSEVER BİR ŞAİR <i>Öner Yağcı</i>	54
JOSÉ MARTÍ <i>Müslim Çelik</i>	68
DEVİRİMCİ ŞİİRİN KÜBA'DAN YÜKSELEN BAYRAĞI: JOSÉ MARTÍ <i>Ahmet Özer</i>	70
GÖKLERDE DURAN SEN DEĞİL MİSİN? <i>Yıldırım B. Doğan</i>	83
KURTARICI, ŞAİR, DEVRİMCİ <i>Adnan Özer</i>	91
PALMİYELER ÜLKESİNİN YİĞİT KALEMİ JOSÉ MARTÍ <i>Günay Güner</i>	95
BİR KÜLTÜR EMEKÇİSİ <i>Oktay Ekinci</i>	109
BAĞIMSIZLIK EVRENSEL BİR KÜLTÜRDÜR <i>Oktay Ekinci</i>	114
ATATÜRK VE MARTÍ'YE KURŞUN.....	119

DEVRİM ÖNDERİ, ŞAİR JOSÉ MARTÍ <i>Behzat Ay</i>	120
KÜBA YALNIZ DEĞİL <i>Ataol Behramoğlu</i>	124
JOSÉ MARTÍ KÜBA DOSTLUK DERNEĐİ <i>Gözde Kök</i>	127
ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER.....	131
MEKTUPLARINDAN SEÇMELER.....	181
AMERİKA İZLENİMLERİ.....	199
JOSÉ MARTÍ'NİN İZİNDE.....	213

*“Şimdi akkor zamanıdır,
yakında yalnız ışık görülecektir.”*

José Martí

*“Soygun felsefesine son verirsiniz,
savaş felsefesi de ortadan kalkar.”*

Fidel Castro

*“Bir devrimci başkasına atılan tokadı,
kendi yüzünde hisseder.”*

Che Guevara

ÖNSÖZ

Küba'da direnişin tarihi, 28 Ekim 1492'de Kristof Kolomb'un Hindistan yerine bu adayı keşfetmesiyle ya da doğrusu işgaliyle başladı. Kolomb'un "Gördüğüm en güzel ülke" dediği Küba, hemen o tarihten itibaren neredeyse 500 yıl hep çatışmalara, mücadelelere ve toplumsal direniş sahne olacaktı.

Haiti'de kölelik 18. yüzyıl sonunda ortadan kaldırılır, hatta özgür bir siyah cumhuriyeti ilan edilirken, Küba'da kölelik ancak 19.yüzyıl sonuna doğru kaldırılabilirdi. Ama toplumsal ve tarımsal sorunlar devam etti. Küba İspanyolların egemenliğinden kurtulan son Latin Amerika ülkesi olurken, aynı zamanda 19. yüzyıl sonunda yükselmekte olan ABD emperyalizminin yöneldiği ilk hedef olacak, jeopolitik açıdan çevresindeki diğer adalarla birlikte ABD hegemonyası altına düşecekti.

1868'de Manuel de Cespades adında bir toprak sahibi köleliği kaldırdığını bildirip, kölelerini azad ederken, aynı zamanda Küba'nın bağımsızlığını da ilan etti. Bu olay Küba'daki egemen gruplarla, İspanyol yönetimi arasında uzun süredir devam etmekte olan çelişki ve çatışmaların bir iç savaş boyutu almasına neden oldu. İspanyollarla isyancılar arasındaki savaş 10 yıl kadar sürdü. İspanyollar bu savaşta büyük bir terör uyguladılar. İspanyol kuvvetleri kuşku duyulan herkesi asmaya ya da kurşuna dizmeye başladılar. Asılanlar arasın-

da öğretmenler, doktorlar ve avukatlar gibi, bağımsızlık hareketini destekleyen aydın temsilcileri de vardı. Tutuklananlar arasında, o sıralarda daha 17 yaşında olan Küba'nın ünlü ozanı José Martí de bulunuyordu. José Martí çok gençken politikaya atılmış ve İspanyol yönetimiyle çatışmaya başlamıştı. Martí, ağır çalışma kamplarında tutsak olarak tutuldu ve sonrasında İspanya'ya sürüldü. Yaşamının büyük bölümünü sürgünde geçirdi. Bir yandan politik eylemlerini sürdüren Martí, yıllarca şiirler, kitaplar ve gazete makaleleri yazdı. Politik etkinliği nedeniyle hep başı derde girdi ve hiçbir ülkede uzun süre kalamadı.

1895'de Küba'da başlayan ayaklanma adanın batısında başarısızlığa uğrarken, doğuda, yani Oriente eyaletinde Guillermo Moncado adında siyah bir önderin etrafında toplanan köylü isyanı başarı kazandı. 11 Nisan 1895'te Martí ve General Gómez arkadaşlarıyla birlikte adaya çıktılar. Martí, Küba'ya gelişinden yaklaşık bir ay sonra bir çarpışma sırasında İspanyol askerlerince vurularak öldürüldü.

Martí, yaşamını ülkesinin bağımsızlık savaşımına adanmıştı. Yapıtlarında bütün despot yönetim düzenlerini ve insan haklarına karşı uygulamalarını kınamakla kalmıyor, zulme, yoksulluğa, eşitsizliğe, sömürüye karşı da çıkıyordu. Yazıları ve şiirleriyle ateşlediği ve 1895'te Küba'ya gelerek başlattığı bağımsızlık mücadelesi ülke tarihinde çok önemli bir yer tuttu.

José Martí "Küba'nın özgürleşmesinin tek yolu eğitimidir" diyor, ABD'nin Antiller ile ilgili niyetleri konusunda halkı uyarıyordu. Onun "gereken savaş" diye söz ettiği mücadele, Küba'yı İspanyol sömürgeciliğinden kurtarmanın ve ABD emperyalizminin vahşiliğinden sakınmanın mücadelesiydi. Onu öldüren zorbalar onun yapıtlarından taşan özgürlük ışığı

ğını, direniş türkülerini asla yok edemediler. O ışık, o direniş Castro'ların, Che'lerin ve Küba halkının elinde meşale oldu. Batista diktatörlüğüne karşı, bir gerilla savaşıyla, 1 Ocak 1959 günü başarıyla gerçekleşen Küba Devrimi, onun düşüncelerinin gerçeğe dönüşmesiydi.

Amacını "Cumhuriyetimizin temel yasasının, Kübalılara insanoğlunun tüm saygınlığının verilmesi olmasını istiyorum" şeklinde açıklayan Martí'nin bu düşüncesi, Küba sosyalist Anayasası'na eklendi. 2005'te yaşamı ve çalışmalarıyla ilgili 2435 edebi, siyasi ve kişisel belge ve basın belgesinden oluşan koleksiyon UNESCO Dünya Belleği listesine geçirildi. Küba Devlet Konseyi Tarihi Olaylar Bürosu tarafından saklanan koleksiyon, bizzat Martí'nin kendi eliyle yazmış olduğu 1821 elyazmasından, onunla ilgili yazılmış 451 belgeden ve Kübalı yurtseverlere, akrabalarına ve arkadaşlarına yazdığı yanıtlardan oluşuyor.

Bugün Küba her şeye rağmen bağımsızlığını ve devrimin kazanımlarını koruma mücadelesi veriyor. Eşit ve özgür bir toplumun ne kadar mümkün ve ne kadar gerekli olduğunu tüm dünyaya gösteriyor. Bugün devrim, başta ABD olmak üzere, her şeye rağmen ayakta. Martí'nin yüz yıl önce hayalini kurduğu gibi, Küba, kişi başına düşen öğretmen sayısı en yüksek ülkelerden biri. Okuma yazma sorununu tümüyle ortadan kaldırmış, nüfusuna oranla yüksek sayıda üniversite mezununa ve üniversiteye kayıt olan öğrenciye sahip; farklı disiplinlerde kullanılmak üzere bilgisayar programı geliştiren, ücretsiz tıp eğitimi verilen, ücretsiz sağlık ve eğitim hakkından herkesin yararlanabildiği, IMF'ye borcu olmayan, Amerikan Doları'nı döviz olarak kabul etmeyen bir ülke Küba.

Sosyalist ve devrimci Küba'nın politikası, egoizme değil dayanışma temeline dayanmakta. Ekonomik bir güç olmamasına karşın, insani dayanışma politikası gereğince, özellikle fakir ve muhtaç ülkelere örnek bir işbirliği geliştirmekte. 30 bini aşkın doktoru ile diğer ülke halkları için hizmet etmekte, binlerce hasta hastanelerinde tedavi edilmekte, on binlerce burslu yabancı öğrenci üniversitelerinde öğrenim görmektedir. Kübalı öğretmenlerin geliştirdiği okuma-yazma metodu sayesinde, Üçüncü Dünya ülkelerinde milyonlarca kişi okur - yazar olmuştur.

Fidel Castro'nun José Martí'den devraldığı devrimci gelenek bugün Küba'da devam ederken, José Martí de ulusal kahraman olarak yaşıyor, yaşatılıyor.

José Martí, bir siyasetçi, bir devrimci, bir eleştirmen, bir gazeteci, bir düşünür ve bir şairdi. Yazıları ve şiirleriyle ateşlediği ve 1895'te Küba'ya gelerek başlattığı bağımsızlık mücadelesi ülke tarihinde çok önemli bir yer tuttu. José Martí, yaşamını ülkesinin bağımsızlık savaşına adanmıştı. Savaşarak öldü; ardından şiirleriyle birlikte insanlığın büyük örneklerinden birini bıraktı.

Savaşçı ve Şair: José Martí adlı bu kitap çok zengin bir yelpazeyi kapsayan yapıtlarıyla ve yapıtlarının odağına koyduğu savaşımıyla özgün bir yer edinmiş olan José Martí'yi tanıtmaya, yapıtlarını, düşüncesini ve yaşam serüvenini bütünlüklü bir bakışla ele almaya çalışıyor; üzerine yazılmış yazıların yanı sıra, şiirlerinden, mektuplarından ve makalelerinden seçmelere yer veriyor; onun bıraktığı mirasa, izinden giden Che Guevara ve Fidel Castro'nun mücadelesine de ışık tutuyor. Kültür, devrim ve devrimcilerin ülkesi Küba'ya, devriminin 60. yılında, bin selam gönderiyor.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen, yazılarıyla, öneri-

leriyle katkıda bulunan dostlarımıza; çalışmama büyük destek veren Ataol Behramoğlu'na, Yıldırım B. Doğan'a, Berrin Cerrahođlu'na, Taylan Özbay'a ve Telgrafhane Yayınları'na teşekkür ederim.

Orhan Tüleyliođlu

İKİ YURT

İki yurdum var benim: Küba ve gece.
İkisi de bir sayılır aslında. Yitirirken
Güneşin görkemi, Küba
Üzgün bir dul gibidir
Uzun örtüleri içinde, suskun, elinde karanfil
Bilirim ne olduğunu elinde ürperen
Bu kanlı karanfilin! Bomboş
Göğüs kafesim, bomboş, paramparça
İçinde yüreğimin çırpındığı. Vaktidir
Ölüme gitmenin. Uygunur gece
Elvedalara. Işık engeller bizi
Sözler de. Evren
İnsandan daha ustadır konuşmada.
Bayrak gibi
Kavgaya çağıran bir bayrak gibi
Işıldıyor kızıl alevi mumun, açıyorum
Pencereleri. Daralıyor yüreğim
Küba, dul Küba, göğü karartan
Bir bulut gibi sessizce geçiyor
Kopararak yapraklarını karanfilin...

José Martí

(Çevirenler: Ataol Behramoğlu – Aysel Özakin)

José Martí
(1853 - 1895)

Küba'nın İspanya'ya karşı verdiği bağımsızlık savaşının sembolü olmuş şair, deneme yazarı, eleştirmen, hatip ve gazeteci José Julián Martí y Pérez 28 Ocak 1853'de Havana'da doğdu. Babası bir topçu çavuşuydu. İlk eğitimini Havana'da gördü. 15 yaşındayken şiirlerini yayımlamaya başladı. 16 yaşında *La Patria Libre* (Özgür Vatan) adlı bir gazete çıkardı. 1868'de başlayıp yaklaşık on yıl kadar sürecek olan İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşına katıldığı için henüz 17 yaşındayken tutuklandı. Altı ay süren kürek cezasından sonra, 1871'de İspanya'ya sürüldü. İspanya'da öğrenimine devam eden José Martí, Madrid ve Zaragoza üniversitelerinde hukuk, felsefe ve filoloji öğrenimi gördü.

1874'de siyasal yazılarını yayınlattı; *El Presidio Politicia en Cuba* (Küba'da Siyasal Zindanlar) adlı broşüründe, Küba'da siyasal tutukluların yaşadığı korkunç şartları anlattı. Ertesi yıl Madrid'ten ayrılarak, siyasi faaliyetlerine devam ettiği Fransa, Meksika ve Guatemala gibi Latin Amerika ülkelerini dolaştı. 1878'de, Kübalı toprak sahiplerinin İspanyollarla anlaşması nedeniyle sona eren savaş

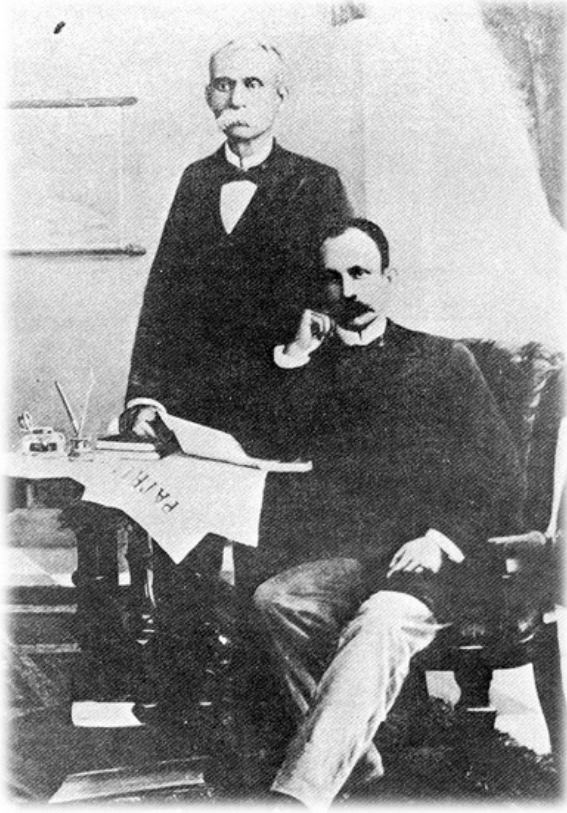
ve çıkan af yasası sonucu ülkesine geri döndü. Bir yıl sonra, gizli siyasi faaliyetlerde bulunmak suçuyla ikinci kez tutuklandı ve yine İspanya'ya sürgüne gönderildi. Buradan önce Fransa'ya, New York'a ve ardından 1881'de Venezuela'ya gitti. Venezuela'da *Revizta Venezolana* adlı gazeteyi çıkardı. 1882'de karısının, oğlunu da alarak Küba'ya geri dönmesi, José için çok zor bir hayatın başlamasına neden oldu. Bu dönemde yazdığı ve *Ismaelillo* adlı kitabında toplanan şiirlerinin birçoğunda, oğluna duyduğu özlem ve ayrılığın acısını dile getirir. Gazetesinde Venezuela'nın o dönemki diktatörü Antonia Guzmán Blanco'ya karşı yazdığı yazılarından dolayı, bu ülkede de daha fazla kalamadı ve kısa süreli seyahatlerinin dışında ömrünün sonuna kadar kalacağı New York'a yerleşti.

Martí, New York'ta şiir, deneme ve gazete makaleleri yazmaya devam etti; Buenos Aires'de çıkan *La Nacion* adlı gazetede ona ayrılmış köşedeki yazılarından dolayı ünü Latin Amerika'ya yayıldı. 1891'de, Küba Devrimci Partisi'ni kurma hazırlığı içindeyken, New York'ta düzenlenen bir mitingde Küba halkını yeni bir bağımsızlık savaşına çağırdı. 1892'de *Patria* (Vatan) gazetesini çıkarmaya başladı. Aynı yıl, Martí'nin başkan olarak tanımlanmayı reddettiği Partido Revolucionario Cubano (Küba Devrimci Partisi) kuruldu ve Martí Parti'nin temsilciliğine seçildi. 1895'de, Küba halkını bağımsızlığa çağıran ve Parti'nin manifestosu niteliğinde olan Monte Kristo Bildirisi'ni kaleme aldı ve General Máxima Gómez ile birlikte bildiriye imzasını attı. Yine aynı yıl, bir de *Edad de Oro* (Altın Çağ) adlı çocuk dergisi çıkarıyordu.

Bu arada Kübalı yurtseverler, bir kez daha İspanya'ya karşı savaş hazırlıklarına başlamışlardı. Savaşa katılmak amacıyla José Martí, 11 Nisan 1895'de Gómez'le birlikte gizlice Küba'ya girdi. O ve Partisi Küba'nın güney doğusunda, Santiago yakınlarına karargâh kurdular. José Martí'nin siyasal önderliğini yaptığı savaş asıl olarak dağlardan ve gerilla savaşı şeklinde sürdürülüyordu; uygulamaya çalıştığı, düşmana ait her şeyin tahrip edilip yağmalanacağı temelinde şekillenen taktikleri daha sonra Castro önderliğinde başlayan diktatör Batista'ya karşı verilen gerilla savaşında yol gösterici oldu. José Martí, 16 yıl ayrı kaldığı ülkesine döndükten yaklaşık bir ay sonra 19 Mayıs'ta, küçük çaplı bir çarpışma sırasında, savaş alanında vurularak öldü.

Tüm hayatını ve yeteneklerini Küba'nın bağımsızlık mücadelesi uğruna şekillendiren José Martí'nin başlıca eserleri: Henüz 16 yaşındayken yayınlattığı, özgürlük, yurtseverlik gibi temaların yer aldığı *Abdala* adlı manzum dram; *Ismaelillo*,

Versos Libres (Özgür Şiirler), içerisindeki şiirlerin birçoğunun türküleşip Latin Amerika'da halkın silinde dolaşarak yayılan *Versos Senillos* (Basit Şiirler) adlı şiir kitapları ve *Mahvolan Dostluk* adlı otobiyografik bir romandır.¹

José Martí kurucusu olduğu Küba Kurtuluş Ordusunun askeri lideri General Maximo Gómez'le. New York 1894. Masada Vatan gazetesi görülüyör.

1 Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 5. Cilt, İletişim Yayınları, 1988